

1. PREDAVANJE

Je religija danes sploh še relevantna tema?

- Mircea Eliade: **homo religiosus**
- Religija je v osnovi **družbeni pojav**. Zato se, kot ostali družbeni pod sistemi, **spreminja**.
- Marshall McLuhan: **globalna vas**

- Princip izbire
- Thomas Luckmann: **nevidna religija**
- Nove družbene oblike religije
- ↪ Religijski fundamentalizmi
- ↪ Nova doba (new age) in nova religijska gibanja (sekte)

Religija danes še kako relevantna in pomembna tema.

Religija & kultura (študentski odgovori)

- ↪ Medsebojna povezanost
- ↪ Religija je del kulture
- ↪ Kulturno pogojevanje religije (različ. kult. različ. relig. – kaj pa ista religija v različnih kulturah?)
- ↪ Kultura - množinska oblika (kulture) – pri religiji podobno
- ↪ Krščanstvo je del zahodne kulture, ampak v njej sem tudi jaz, ampak s krščanstvom pa nimam nič.
- ↪ Cerkev vseh religij...
- ↪ Kultura ne more obstajati brez religije, je njen sestavni del, pod sistem, kot tudi religije ni brez kulture... Religija je transcendentalni presežek kulture, njena vzvišena predstava ali odraz.
- ↪ Lahko bi rekli, da vsaka kultura sloni na neki večinski religiji. (*Kaj pa Japonska, Kitajska?*)
- ↪ Kultura je vidna navzven, skozi naš jezik, način oblačenja, umetnost ... Religija pa je tisto, kar mi verjamemo, mislimo... je torej v naši notranjosti.
- ↪ Religija je, se mi zdi, drugačna od vere – tu gre za verovanje, pri religij pa gre bolj za elemente, ki vero spremljajo, obredi, verski predmeti, sama pripoved, ki je v ozadju. Religija ne more biti zgolj subjektivna, zgolj stvar posameznika, vera pa je mogoče lahko.

Kultura

- Kultura: iz lat. colere, cultus, gr. tropos – gojenje, obdelovanje
- najzgodnejša raba besede vezana na obdelovanje zemlje (agrikultura).
- Od renesanse moderno pojmovanje kulture kot 'obdelovanje duha'

- celovitost človekove materialne in duhovne (umetnost, filozofija, znanost, religija) proizvodnje, s katero skozi zgodovino zadovoljuje svoje potrebe, se s tem 'kultivira'
- celota intelektualnih, moralnih in materialnih dosežkov, celovit način življenja določenega zgodovinskega časa in prostora (civilizacija).
- Kultura kot človekova 'druga narava'

➤ SSKJ:

1. ↪ skupek dosežkov, vrednot človeške družbe kot rezultat človekovega delovanja, ustvarjanja

- ↳ človeško delovanje, ustvarjanje, katerega rezultat so ti dosežki, te vrednote
- 2. ↳ dejavnost, ki obsega področje človekovega umskega, zlasti umetniškega delovanja, ustvarjanja
 - ↳ dosežki te dejavnosti
- 3. Kultura = lastnost človeka glede na obvladanje, uporabljanje splošno veljavnih načel, norm, pravil pri vedenju, ravnanju
- 4. rastlina, ki se goji, prideluje za prehrano in (industrijsko) predelavo
- 5. umetno razmnoženi mikrobi, celice

Družboslovno pojmovanje kulture je široko

➤ Sociološko:

- ↳ *ideje*, vednost (pravilna, napačna, nepreverjena verjetja) in *recepti* za delanje stvari ↳ človeško proizvedena orodja (lopata, računalnik)
- ↳ *produkti* družbene akcije, ki imajo lahko vpliv na prihodnji potek družbenega življenja (npr. televizija, kontracepcijska tabletki, avtocesta, internet).

➤ Antropološko:

Kultura = zgodovinsko prenesen sistem pomenov, utelešenih v simbolnih oblikah, s pomočjo katerih ljudje posredujejo, razširjajo in razvijajo vednost in odnos do življenja.

Religija = del kulture

➤ Clifford Geertz:

- ↳ Kulture so nizi simbolnih pomenov, ki si jih delijo različne skupine, so mreže pomenov, ki konstituirajo njihove načine življenja, še posebej skozi ustvarjanje pomena in vrednot.
- ↳ Religija = kulturni sistem – sistem simbolov, ki vzpostavljajo močna, obsežna in trajna razpoloženja in motivacije ter naturalizirajo pojmovanja splošne urejenosti existence

Definiranje religije

različni pristopi, problemi in posledice

- ↳ Religija je verovanje v boga oz. bogove.
- ↳ Religija je verovanje v nekaj nadnaravnega, nekaj višjega od nas.
- ↳ Religija je človekova vez z duhovnostjo.
- ↳ Religija je vsakršno prepričanje in verovanje v nekaj.
- ↳ Religija je skupek verovanj in obredov, vendar pa vsako verovanje še ni religija. Menim, da mora imeti religija veliko število verujočih in mora biti relativno stabilna (ne sme prehitro spreminjati prepričanj, kot se pogosto dogaja v določenih sektah, ki se zgledujejo po politični klimi).

➤ Religija = plod človekovih socialnih aktivnosti = družbeni konstrukt

↳ “*Bogovi Etiopcev/Abesincev so toponosi in črni, bogovi Tračanov so svetlolasi in plavooki. Če bi imeli voli, konji in levi roke, bi bili bogovi volov volovski, bogovi konjev konjski in bogovi levov levji.*” (Ksenofanes, ok. 580-480 pr.n.št)

➤ Religija kot tipična človekova proizvodnja se spreminja

- Ne moremo trditi, da religija iz sodobnih družb izginja – novi načini izražanja religioznosti (posledica družbenih sprememb)
 - Religija ni več nekaj samumevnega
 - ni več definirana izključno s prevladujočo, tradicionalno religijo danega okolja
 - tudi religijsko dejavnost opredeljuje predvsem **princip izbire**
 - teorija religije kot *racionalne izbire* (Rodney Stark in William S. Bainbridge).
 - deinstitucionalizacija religije
- “Mislím, da si v religiji lahko ti Bog samemu sebi in ne potrebuješ nekoga drugega, pri katerem iščeš rešitev, saj so vsi odgovori skriti v nas samih.”
- množičen pojav novih, bolj individualističnih oblik religije (*nevidna religija, bricolage, mix-and-match, do-it-yourself religion, religion a la carte ...*)
 - prevetriti načine definiranja religije

Dva osnovna pristopa:

- Vsebinske (substancial.) definicije
(Kaj je religija? Kateri so elementi, ki ločijo religijske od nereligijskih kategorij?)
- Funkcional. definicije
(glede na funkcijo, ki jo ima za posameznika in družbo)

Vsebinske definicije

- bolj specifične od funkcionalnih
- eksplicitne glede vsebine religije
- ožje, praviloma ekskluzivistične
- omogočajo jasnejše ločevanje religijskih od nereligijskih pojavov
- temeljijo na zahodnem, krščanskem pogledu na svet
- bližje "zdravorazumskim" definicijam religije

Klasična sociološka definicija:

“Religija je celovit sistem verovanj in opravil (praks), ki se nanaša na (od drugih stvari ločene in prepovedane) svete objekte in ljudi združuje v moralno skupnost – cerkev.”
(E. Durkheim: *Elementarne oblike religioznega življenja*, 1915: 47)

Funkcionalistične definicije

- Religija je vse tisto, kar opravlja funkcijo religije.
- ☞ Integracijska f. (Durkheim)
- ☞ Kompenzacijska f. (“Opij ljudstva”)
- ☞ Legitimizacijska funkcija
- Dosti širše od vsebinskih (med religije uvrščajo tudi nekatere pojave, ki jih vsebinske ne)

Primer funkcionalistične definicije religije

“Religija je sistem verovanj in praks s pomočjo katerega se določena skupina ljudi sooča z ultimativnimi problemi človeškega življenja.”
(J.M. Yinger: *The Scientific Study of Religion*, 1970: 12)

Prednosti in slabosti

- Vsebinske definicije – primerne v relativno stabilnih družbah, težave pa pri analizi religijskih sprememb
- ☞ Prednost je njihova specifičnost (zato uporabnost pri empiričnem preučevanju)
- ☞ Slabost: vezanost na zgodovinsko in kulturno okolje (religijske spremembe, nekrščanske religije)

➤ Funkcionalnih definicije

- ☞ Prednost: uporabnost pri preučevanju medkulturnih, transzgodovinskih in spreminjajočih se elementov religije.
- ☞ Težje uporabljamo pri empiričnih raziskavah, ki zahtevajo čiste, kvantifikabilne definicije.

“Odprte definicije”

L. Wittgenstein: Filozofska raziskovanja, 1958

Družbeni pojavi, ki nosijo skupno ime, nimajo nujno tudi skupnega bistva, temveč so povezani s kompleksno mrežo “družinskih podobnosti”

- Ni moč določiti bistva religije ali neke skupne značilnosti, ki bi bila lastna vsaki religiji.
- Za religijo je značilna mreža (družinskih) lastnosti
- Vendar pa nobena religija ne vsebuje vseh lastnosti religije, kakor tudi nobena specifična lastnost ni nujno vsebovana v vsaki religiji.

Primer lastnosti - Rem B. Edwards

(Reason and Religion, 1972)

- ☞ Verovanje v nadnaravna bitja,
- ☞ Kompleksna razlaga sveta in smisla človekovega življenja,
- ☞ Vera v posmrtno življenje,
- ☞ Moralni kodeks,
- ☞ Razlage vprašanja zla v svetu,
- ☞ Teodiceja (smisel trpljenja),
- ☞ Molitev in rituali,
- ☞ Sveti objekti in sveta mesta,
- ☞ Razodete resnice,
- ☞ Religijska izkustva (strahospoštovanje, misticizem),
- ☞ Institucionalizirano družbeno deleženje nekaterih naštetih komponent,
- ☞ Itd.

B. Wilson

Verovanje ...

- ☞ v sile, ki presegajo normalno čutno zaznavo,
- ☞ da te sile neposredno vplivajo na naravni in družbeni red, ki so ju tudi ustvarile,
- ☞ da so/bodo v nekem (preteklem, sedanjem ali prihodnjem) trenutku v človeške zadeve posegle nadnaravne sile,
- ☞ da nadnaravne sile nadzorujejo in upravljajo človeško zgodovino in usodo,
- ☞ da je človekova usoda v tem in naslednjem(-ih) življenju(-ih) odvisna od njegovega razmerja s temi silami,
- ☞ da ima posameznik kljub nadzoru nad njegovo usodo možnost vpliva (s predpisanim obnašanjem) na sedanje ali prihodnje(-a) življenje(-a),
- ☞ predpisani individualni in skupinski obredi,
- ☞ določeni postopki, s katerimi lahko posamezniki ali skupine te nadnaravne sile prosijo za pomoč,

- ✚ v določenih okoliščinah se (pogosto pred simboličnimi upodobitvami nadnaravnih sil) zahteva simbolno izražanje pokorščine, poslušnosti, hvaležnosti, spoštovanja ali vdanosti – čaščenje,
- ✚ jezik, določeni objekti, kraji, zgradbe in letni časi so še posebej povezani z nadnaravnimi silami in lahko sami postanejo objekt čaščenja,
- ✚ ob določenih priložnostih se s praznovanjem, romanjem, pokoro (post) ipd. obeleži spomin na dogodke iz tuzemskega življenja božanstev, prerokov ali pomembnih učiteljev,
- ✚ obredi čaščenja so razumljeni kot vzpodbuda občutja skupnosti, dobrohotnosti, tovarištva in skupinske identitete ter pomiritve med pripadniki (verniki),
- ✚ jasna moralna pravila,
- ✚ zahteva po trajni predanosti in vseživljenski vdanosti (pobožnosti),
- ✚ moralna ekonomija nagrad (za zasluge) in kazni (za storjene napake),
- ✚ privilegiran sloj religijskih specialistov, ki so (a) skrbniki svetih objektov, krajev ter spisov in/ali (b) učitelji doktrine ter obredov in/ali (c) moralni zgledi,
- ✚ religijski specialisti so za svoje dejavnosti nagrajeni z dajatvami, določenimi nagradami ali plačo,
- ✚ zahtevana verovanja in prakse, ki jih sistematizirajo in legitimizirajo pooblaščen religijski specialisti, naj bi zagotavljala vse potrebno znanje za razumevanje izvora, delovanja, pomena in namena življenja ter sveta,
- ✚ verovanja, obredi in institucije se legitimizirajo s sklicevanjem na tradicijo in/ali razodetje,
- ✚ resničnost naukov in učinkovitost obredov so dogma, ki je sprejeta brez empiričnega preizkušanja; za dosego transcendentnih, nadnaravnih ciljev je potrebna vera.

Zahteve dobre definicije:

F. FERRÉ (1967): *Basic Modern Philosophy of religion*.

- Definicija mora zaobjeti široko področje religije, da ne bi že vnaprej zoževala raziskovalnega področja.
- Ne sme pa biti preveč ohlapna in neprecizna (mora omogočiti razlikovanje med religijskimi in nereligijskimi fenomeni).
- Idejo o pomembnosti religije za človekovo življenje kot celoto mora pustiti ob strani.
- Ne sme se vezati na določena verovanja ali kulturne fenomene, ki se pogosto povezujejo s temi verovanji (npr. verovanje v boga).
- Vprašanje privatnosti oz. javnosti religije mora pustiti odprto.
- Ne sme že vnaprej presojati “resničnosti” oz. “zmotnosti” religije.
- Ne sme presojati, ali je religija za človeka in družbo škodljiva ali koristna (dobrodejna).

Različni družbeni akterji definiranja religije

- Politika
- Sodstvo
- Širša javnost
- Same verske skupnosti (tako NRG kot uveljavljene cerkve)

Različne definicije

- Strokovne definicije (široke, da bi z njimi v analizo zajeli čim več religijskih pojavov).
- Popularne definicije (kulturno pogojene, nenaklonjene novim oblikam, terminologija uveljav. relig.)
- Institucionalne definicije (nekje vmes)

Sklepi

- Dva pristopa (funkc. danes primernejši, a oba pomanjkljivosti)
 - Zato "odprte definicije"
 - Različni akterji definiranja
 - Konceptcija religije vedno odvisna od konteksta in od ciljev
- Nerealno iskati univerzalno definicijo religije, ki bi veljala v vseh kulturah in vseh zgod. obdobjih

2. PREDAVANJE

Teologija

- ↻ Theos = bog; logos = veda (bogoslovje)
 - Sistematizira religijske vsebine.
 - Predstavlja eno od razsežnosti, dimenzij religije – religijo reflektira od znotraj.
- ↻ V teologiji naj bi poleg racia in metode bilo dovolj prostora namenjenega tudi instinktivnosti (Potočnik).
- normativni, izkustveno nepreverljivi stavki; dogmatična struktura –'resnice', v katere je vernik dolžan verjeti
- ↻ Zato ni znanost v strogem pomenu!

Krščanska, še posebej katoliška teologija

- ↻ izhaja iz filozofije (Avguštin, Tomaž Akvinski)
- ↻ biblika
- ↻ cerkvena zgodovina
- ↻ dogmatika
- ↻ liturgika
- ↻ moralna teologija – etika
- ↻ pastoralna (praktična) teologija

Katoliška religija temelji na 4 stebrih:

- izpovedovanje vere (CREDO) – preučevanje verskih resnic
- slavljenje (praznovanje) vere – ZAKRAMENTI
- življenje vere (ZAPOVEDI)
- MOLITEV verujočega (centralnega pomena = oče naš)

Raziskovanje božje podobe:

- temelji na razodetju.
- transcendenca, skrivnostno, nedosegljivo

- človeku se razodane pod različnimi imeni: JAHVE (Sem ki sem), ADONAJ (gospod), ELOHIM (neizrečeni, neizgovorljivi)
- bog je stvarnik (izvor) sveta in človeka.
- bog je zakonodajalec (dekalog)

Pluralnost katoliških teologij

- rimska (uradna) teologija vs. akademska teologija
- politična teologija
- reinterpretacije teoloških (feministična teologija, črnska teologija...)
- teologija osvoboditve

Odnos med krščansko teologijo in družbenimi vedami

- dolga stoletja temeljila na filozofiji
- v zadnjih desetletjih tudi družbene vede
- ⚡ sociologija v RKC dolgo veljala za nevarno sekularno in relativizacijsko vedo/silo
- ⚡ II. vatikanski koncil (1962-65)
- Obstajajo seveda tudi druge teologije, ki so lahko zelo drugačne:
 - ⚡ protestantske, pravoslavne ...,
 - ⚡ islamska teologija,
 - ⚡ hindujske teologije, ...

Filozofija religije

- Najsplošnejša veda, ki se ukvarja z religijo.
- nanaša se predvsem na spoznavno plat religije
- ⚡ 'bog filozofov' ni tudi 'bog vernikov'
- filozofija je oblika mišljenja, religija pa oblika življenja
- Glavni tok filozofije religije temelji na racionalni in logični obravnavi
 - ⚡ dokazovanje obstoja boga (sholastika):
 - ⚡ ontološki argument (Anselm Centerburijski, 11.st.);
 - ⚡ kozmološki argument (Tomaž Akvinski, 13.st.);
 - ⚡ teleološki argument (David Hume, 18.st.)
- Po drugi strani kritika religije:
 - ⚡ npr. Ludwig Feuerbach (Bistvo krščanstva, 1841)
- nek drugi tok znotraj filozofije religije, ki zanika potrebo po racionalni in kritični utemeljitvi religije
 - ⚡ religija = specifično doživetje
 - ⚡ nezvedljiva (ireduktibilno)
 - ⚡ temeljit opis in razlaga izkustva, jezika in prakse religije

Fenomenologija religije

- ✚ Rudolf Otto, Gerard van der Leeuw, Mircea Eliade
- Opisovanje svetega – 'numinozno', 'povsem drugo', 'mysterium tremendum et fascinans', 'končna realnost'
- uporaba metode razumevanja (tudi čustvenega razumevanja, introspekcije)
- ✚ kdor nima 'posluha' za religijo, je ne more razumeti
- sociološka fenomenologija religije (T. Luckmann, P. Berger)

Antropologija religije

- Osrednja ideja = evolucija.
- ✚ Evolucionizem
- Iskanje izvorov religije – prvotne oblike religije
- ✚ James Frazer: Zlata veja (Golden Bough), 1890
- ✚ Emile Durkheim: Elementarne oblike religijskega življenja (1912)

Bronislaw Malinowski (1884-1942)

- Funkcionalizem
- ✚ metabolizem, reprodukcija, telesno udobje, varnost, mobilnost, rast in zdravje
- Temeljna vloga/funkcija religije = nudi psihološko oporo pri soočanju s smrtjo
- Inovativen metodološki pristop - opazovanje z udeležbo!
- Holizem

Radcliffe-Brown (1881-1955)

- socialni funkcionalizem
- religija = vezivo, ki drži skupaj socialno strukturo družbe
- Kritike funkcionalistov:
- ✚ kolonializem
- ✚ konzervativen, moškocentričen, elitističen pristop

Strukturalizem

Claude Levi-Strauss

- binarne opozicije, ki odražajo notranjo logiko mišljenjskih sistemov
- strukturalna lingvistika – odkriti strukture v mišljenjskih sistemih ljudi, ki se jih sami slabo ali sploh ne zavedajo

Clifford Geertz

- ✚ Interpretacija kultur, 1973
- premik od etskijh k emskim pristopom –od opazovanja kultur od zunaj na temelju nekih univerzalističnih principov, k pogledu od znotraj na temelju opazovani kulturi lastnih kategorij

Sociologija religije

- ✚ specifika – izmuzljivost religije

- ↪ Problem 'realnosti' religije
- vrednostna nevtralnost
- metodološki agnosticizem/ ateizem

Glavni temi

- zakaj so religijska verovanja in prakse tako pomemben del kulture in družbe?
- zakaj se izražajo v tako raznolikih oblikah?

Predmet sociologije religije

- **sodobni** religijski pojavi
- družbeni zorni kot
- manifestni IN latentni procesi

Različni vidiki religije

- Religijska verovanja,
- Religijski obredi,
- Religijsko izkustvo,
- Religijska skupnost.

Teoretski pristopi sociologije religije

- Trije klasični sociološki pristopi: Karl Marx, Max Weber, Emile Durkheim
- evolucionizem
- racionalna izbira

Karl Marx (1818-1883)

- Religijo v celoti zvede na družbene odnose
- Religija je družbena tvorba, v kateri se kaže človekova odtujitev in samoodtujitev

Marx razume religijo kot:

- ↪ kompenzacijo (tolažbo) zaradi nečloveških razmer,
- ↪ protest zoper nečloveške razmere in
- ↪ ideološko upravičevanje nečloveških razmer.

»... Človek ni nikakršno abstraktno, izven sveta ždeče bitje. Človek, to je svet človeka, država, družba. Ta država, ta družba, producirata religijo, sprevrnjeno zavest sveta zato, ker sta sprevrnjen svet. Religija je obča teorija sveta, je njegov enciklopedični kompendij, njegova spiritualistična *point d'nonneur* (vprašanje časti), njegov entuziazem, njegova moralna sankcija, njegova slavnostna dopolnitev, njegov obči razlog za tolažbo in opravičilo. ... Religija je vzdih ogrožene kreature, čustvo brezsrčnega sveta, kot je tudi duh brezdušnih razmer. Religija je opij ljudstva.«

Max Weber (1864-1920)

- Racionalizacija - odčaranje sveta
- Religija in družbena struktura
- ↪ Teodiceja
- ↪ Protestantska etika in duh kapitalizma

Emile Durkheim (1858-1917)

- Z razvojem družbe upada pomen religije v družbi – razlog v delitvi dela.
- ☞ Elementarne oblike religijskega življenja (1913)
- Religijski pojavi so družbena dejstva, posamezniku vsiljena s socializacijo.

- ☞ Sveto
- Religija = institucija
- integrativna funkcija religije
- Funkcionalizem
- ☞ Prihodnost religije vidi v posvetni, civilni religiji

Evolucionizem

- enotna psihična zgradba človeštva, enovit vzorec zgodovine, en tip religije na začetku človeštva
- Premočrten razvoj = napredek
- ☞ E. B. Tylor in J. Frazer
- ☞ vprašanje izvora religije in prvotnih oblik religije
- Kritike: enostavnost in enosmernost, naivni optimizem o progresu človeštva, superiornost monoteističnih religij
- R. Bellah (1964): primitivna – arhaična – zgodovinska – zgodnje moderna – moderna religija

Racionalna izbira

- človek = racionalen egoist, preračunljivec
- 3 predpostavke:
- ☞ posamezniki imajo stabilno in smiselno hierarhijo preferenc,
- ☞ nenehno računajo, kaj se jim splača (stroški in dobički),
- ☞ vedejo se racionalno glede na doseganje svojih ciljev.

Rodney Stark in William S. Bainbridge

- ☞ 'kompenzatorji'
- »Religija je sistem splošnih kompenzatorjev, ki so utemeljeni na nadnaravnih predpostavkah«
- Religijske organizacije so v bistvu podjetja
- ☞ Na teh religijskih trgih se pojavlja lastna dinamika
- Pojav sekularizacije v Evropi = posledica neustrezne ponudbe in ostankov monopolov nekdanjih uradnih cerkva

Religija v sodobni družbi

- sekularizacija
- religijski fundamentalizem
- Nova doba in NRG

Psihologija religije

- individualni psihološki pojav
- intersubjektivna preverljivost dognanj
- razlaga religijskih simbolov (prikrita čustva, občutki krivde ipd.; pojem boga pogosto razlaga kot simbol za pra/očetovsko podobo)
- ☞ povezava s sociologijo religije
- ☞ William James: *The Principles of Psychology*, 1891; *The Varieties of Religious Experience*, 1902.

Sigmund Freud (1856-1939)

- ☞ Prihodnost neke iluzije, 1927
- razvoj človeštva in razvoj posameznika (osebnosti) – isti vzorec
- oblikovanja religije v zgodnji fazi človeštva
- ☞ horde; patriarh-tiran
- ☞ sinovi očeta umorijo (in ga tudi pojejo)
- ☞ občutek krivde in kesanja; lajšajo občasni obredi
- totemizem

- ☞ potlačitev čustev krivde in njihovo lajšanje s ponavljajočimi se obredi
- religijski nauki; predvsem tolažijo – iluzije
- religija in morala – predvsem funkcija brzdanja posameznika
- socializacija
- podoben proces na individualni ravni – Ojdipov kompleks
- Religija je “Ojdipov kompleks človeštva”
- “univerzalna obsesivna nevroza”

- razvoj:
- ☞ animizem (totemizem) – politeizem – monoteizem
- ☞ magija – religija – znanost
- politeizem – avtoritarne podobe, ki zopet simbolizirajo očeta
- enako pri monoteizmu – priznanje krivde za izvorni greh (očetomor), posledična pokora, molitev
- evharistija – neposredni simbol umora in pojedine očeta
- ☞ drzna teorija, deležna silovitih kritik, nikoli zares znanstveno potrjena

Carl Gustav Jung (1875-1961)

- Psihoterapija
- ☞ Nasprotuje Freudu
- religija za človekovo psihično zdravje pozitivna
- kolektivno nezavedno in arhetipi

- Človekov odnos do religije/boga naj bi potekal v treh fazah:
- ☞ vera očeta (nepremišljena, pasivna),
- ☞ vera sina (reflektirana),
- ☞ vera duha (posameznik se zave kolektivnega nezavednega).

Abraham Maslow

- preučevanje »samoudejanjenih« ljudi (self-actualizers)
- ✚ K psihologiji bivanja (1968)
- Hiararhija potreb:
- ✚ nižje potrebe po hrani, pijači, spanju, oblačenju,
- ✚ potrebe po občutku pripadnosti, prijateljstvu, pozitivni samopodobi,
- ✚ višje potrebe po osebni izpolnitvi, celovitem sistemu vrednot, estetski razsežnosti življenja.

- Osnovna človekova tendenca - rast proti srečni, moralni osebi
- ✚ Pravi pogoji
- Če ima človek zadovoljene nižje potrebe, se postopoma dviga proti višjim
- ✚ Blokade rasti
- ✚ Vzpodbude rasti - mejna izkustva, npr. tragedije, smrti, travme, spreobrnitve ...

Religiologija

- ✚ Religious Studies, Religionswissenschaft, Sciences religieuses
- celovita, multi- in interdisciplinarna veda
- Max Müller (1823-1900)
- ✚ fascinacija ljudi nad naravnimi pojavi (sonce), primerjalno-jezikoslovna raziskovanja – enotnost indoevropskih jezikov in mitologij
- ✚ “He, who knows one, knows none!”

- Mircea Eliade (1907-1986)
- ✚ zgodovina religij – glavna naloga odkriti temeljne, brezčasne religijske vzorce
- Homo religiosus
- Zgodovina religioznih verovanj in idej

3. PREDAVANJE

Nova religijska gibanja (sekte)

Termin sekta

- SSKJ: verska skupnost, ki se je odcepila od kake že utrjene verske skupnosti, cerkve, ločina

- nemška sociologa:
- ✚ Max Weber (1864-1920)
- ✚ Ernst Troeltsch (1865-1923)

Cerkev

- dominantna oblika religijske organizacije

- odraža, utrjuje in določa obče vrednote in obstoječi družbeni sistem
- univerzalnost (namenjena vsem ljudem, svoj nauk bi razodela celemu svetu)
- inkluzivnost članstva (na temelju geografskega področja – z rojstvom)
- po svoji naravi konzervativna in pogosto tesno povezana z državo

Sekta

- majhna, koherentna religijska organizacija
 - praviloma zavrača dominantno kulturo
 - nasprotuje (aktivno ali pasivno) obstoječi družbeni ureditvi
 - ekskluzivnost članstva (ni avtomatično, zavestna odločitev, pogoji in kriteriji)
 - močna identifikacija s sekto, občutek drugačnosti in izjemnosti
-
- tipologija nastala na podlagi preučevanja evropskega krščanstva v 16. stoletju
 - cerkve zajemale celotne nacionalne populacije, uživale široke privilegije, ki so jim jih podeljevale države
 - Sodobna religijska situacija pa je precej drugačna
 - Zato tipologija ni več uporabna za analizo sodobne religijske situacije

Roy Wallis

Religijske organizacije razdelil na podlagi dveh razsežnosti

- zunanja predstava
 - ⚡ kako določeno religijsko skupino dojema širša družba (ali velja skupina za ugledno ali deviantno)
- notranja predstava
 - ⚡ kako se religijska skupina dojema sama (edinstveno legitimna: edina nosilka religijske resnice; ali pluralistično legitimna: priznava različne poti do religijske resnice)

Wallisova tipologija religijskih organizacij

	ugledna	deviantna
edinstveno legitimna	CERKEV	SEKTA
pluralistično legitimna	DENOMINACIJA	KULT

Javna raba terminov sekta in kult

- SEKTA (najprej): označevanje vseh starejših religijskih skupin, ki so izšle iz krščanstva (mormoni, Jehovove priče)
 - KULT: nove skupine, množično nastale predvsem konec šestdesetih let, doktrine in prakse pa so črpale tudi iz nekrščanskih, predvsem azijskih tradicij
-
- Termina pridobila tudi čustven naboj in tako nista več vrednostno nevtralna, saj vsebujeta implicitno predpostavko o manjvrednosti sekt in kultov.

Jeffrey Pfeffer

- Sto oseb, kratka zgodba
- nekdo se pridruži organizaciji - določen proces indoktrinacije

- ✚ »sekti« *munijev* (Združitevna cerkev), Katoliški cerkvi, marincem
- ✚ posameznik, ki se je pridružil *munijem*: manj srečen, manj inteligenten in manj odgovoren od tistega, ki se je pridružil marincem
- ✚ v odločitev naj bi ga silili

Občutki do sekt:

- ✚ 74% anketirancev izrazilo negativne občutke
 - ✚ 82% opisalo povprečnega pripadnika sekt z negativnimi izrazi
 - ✚ 78% poskusnih oseb izjavilo, da še nikoli niso srečali pripadnika kake sekte
- Termina izgubila teoretsko vrednost
 - ✚ postala »socialno orožje«
 - »destruktivne sekte«
 - ✚ ekonomsko izkoriščanje, finančne goljufije in politične spletke, trgovanje z orožjem in mamili, celo umori, duševna okrutnost, namerno odtujevanje pripadnikov od njihovih družin, goljufivo novačenje, škodljiva prehrana in življenjski stil, spolne zlorabe, obredne zlorabe otrok, pranje možganov
 - javnost pogosto oporeka statusu »pravih religij«
- Nove religije so bile skozi celotno človeško zgodovino pogosto preganjane.
 - Kritiki preganjanih religijskih skupin pogosto izhajajo iz svojih apriornih, mitskih predstav.

Harvey Cox

- Harvardski teolog
- Navaja pet tipičnih mitov, na katerih običajno temelji preganjanje religijskih skupin:
 - ✚ mit o prevratniškem, subverzivnem delovanju
 - ✚ mit o orgijah
 - ✚ mit o licemerstvu
 - ✚ mit o zaklinjanju
 - ✚ mit o dobrotljivem inkvizitorju

Negativen odnos javnosti

- Protisektantska gibanja
- Mediji

Protisektantska gibanja

- ✚ Protisektantska (Anticult)
- ✚ Kontrasektantska (Countercult)
- V začetku 70-ih v ZDA, kmalu po tem v Evropo
- Teza o pranju možganov
- “Deprogramiranje”

Mediji

- Potreba po ustvarjanju novic – senzacionalistično poročanje
- Pogosto povzemajo mnenja protisektantskih skupin

- Objektivnih poročil o NRG izjemno malo
- Neskladje med 'medijsko sliko' in rezultati raziskav

Nova religijska gibanja (NRG)

- ✚ Termin ni popolnoma neproblematičen
- Označuje pestro množico izjemno heterogenih gibanj
- ✚ "novost"

Različni izvori NRG

- Reinterpretacija idej dominantnih religij (protestantska, tudi katoliška NRG)
- Azijske (predvsem indijske) religije
- Ponovno odkrivanje magičnih, mističnih, metafizičnih in okultnih idej lastne tradicije (od antike preko gnostičnih začetkov krščanstva do srednjeveških krščanskih mistikov)
- Poljubno mešanjem verovanj in idej, dostopnih v sodobnem globaliziranem svetu

Primeri NRG

- ✚ Mednarodna skupnost za zavest Krišne,
- ✚ Scientološka cerkev,
- ✚ Munova Združitevna cerkev,
- ✚ razne budistične skupine (tibetanski budizem, zen itd.),
- ✚ Radžniševo gibanje Bhagvan (Ošo),
- ✚ Transcendentalna meditacija,
- ✚ Raeljani,
- ✚ Misija božanske luči,
- ✚ Itd.

Primeri nasilnih NRG

- ✚ Tempelj ljudstev (Jim Jones, Jonestown, Gvajana, l. 1978, 913 ljudi storilo skupinski samomor)
- ✚ Davidovci (David Koresh, v teksaškem mestu Waco l. 1993 51-dnevno obleganje in napad, v ognju umrlo 80 ljudi)
- ✚ Vrhovna resnica (l. 1995 napad s sarinom na tokijsko podzemno železnico)
- ✚ Red sončnega templja (med l. 1994 in 1997 v Franciji, francosko govorečem delu Švice in Kanade, v posebnem obredu na »drugi svet prešlo« 74 ljudi)
- ✚ Nebeška vrata (l. 1995 ob prihodu Hell-Boppovega kometa 38 ljudi naredilo skupinski samomor)
- ✚ Gibanje za obnovo 10 božjih zapovedi (l. 2000 se v cerkvici v Ugandi zažge 530 ljudi, po preiskavi najdejo okoli 1000 trupel)

New Age – nova doba

- Termin *new age* (nova doba; novodobniško gibanje) je nastal v okviru teozofije (Alice Bailey)
- Do množične uporabe je prišlo v ZDA v sedemdesetih letih, tudi v Evropi.

➤ Danes je termin »udomačen« tudi v Sloveniji, kjer se enakovredno uporabljata slovenska in angleška različica.

➤ eklektično in sinkretično gibanje

Podobnosti sicer zelo različnih skupin znotraj gibanja *new age*:

➤ skupno prepričanje, da se človeštvo nahaja v obdobju **velike spremembe**, na začetku nove dobe

➤ poudarjanje »**subjektivne duhovnosti**« (*self-spirituality* - *samoduhovnost*) in »**samouresničenja**«

↪ človek je v svojem bistvu duhovno in božansko bitje; ultimativni cilj je spoznanje posameznikove prave, avtentične narave

➤ Ključna značilnost = **mističen, spoznavni, izkustveni moment**.

➤ Radikalna razlika od religioznosti velikih svetovnih religij, prav tako tudi od religioznosti jasno strukturiranih sekt

➤ Poudarek na osebni duhovni izkušnji, ki je mnogo pomembnejša in legitimnejša od vsake oblike objektivno interpretiranega verovanja.

↪ ameriška mladinska kontrakultura šestdesetih let

↪ psihadelično gibanje (Aldous Huxley, Timothy Leary)

➤ doba vodnarja

"When the moon is in the seventh house/ And Jupiter aligns with Mars/ Then peace will guide the planets/ And love will rule the stars./ This is the dawning of the Age of Aquarius..."

Hair (1967)

Ne/ustreznost izraza new age

➤ Novodobniki ne uporabljajo več te kategorije (nekje od sredine 90-ih dalje)

➤ Nekateri akademiki v zadnjih letih opuščajo izraz; nadomeščajo ga z drugimi:

↪ Nova duhovnost (spiritualnost)

↪ Alternativna duhovnost

↪ Duhovno tržišče

4. PREDAVANJE

Kristusov pasijon

➤ kontroverzne reakcije z različnih strani

➤ 4-je problemi:

↪ antisemitizem,

↪ verodostojna predstavitev evangelijev,

↪ verodostojna predstavitev zgodovine,

↪ Gibsonova religijska orientacija.

Da Vincijska šifra

- ↪ Preko 40 milijonov izvodov v 44 jezikih
- Razlika v reakcijah med RKC in ameriškimi evangelijskimi cerkvami
- ↪ Ljudska religioznost / pop kultura

Religija in pop kultura

- 4 vrste razmerij med religijo in pop kulturo (uvod v knjigi Religion and Popular Culture in America; B.D. Forbes in J.H. Mahan):
- ↪ religija v pop kulturi,
- ↪ pop kultura v religiji,
- ↪ pop kultura kot religija,
- ↪ dialog med religijo in pop kulturo.

1. Religija v pop kulturi

- eksplicitno religijske zgodbe (Kristusov pasijon, Mali Buda, Madonna)
- prikrita religijskost v sekularnih produktih (E.T., Superman, Harry Potter, X-files, Star Wars, Gospodar prstanov, Matrix)

Satan, hudič

- –poosebljenje zla– ena najbolj pogosto uporabljenih tem v holivudskih filmih
- ↪ La Manoir Du Diable (Hudičevo posestvo) – francoski dveminutni nemi film iz leta 1896,
- ↪ Rosemary's baby (r. Roman Polanski, 1968, Mia Farrow,)
- ↪ The Exorcist (Izganjalec hudiča), 1973, Max von Sydow,
- ↪ The Omen, 1976, Gregory Peck,
- ↪ Čarovnice iz Eastwicka, 1987, Jack Nicholson, Cher, Susan Sarandon, Michelle Pfeiffer,
- ↪ Hudičev advokat (Devil's Advocate), 1997, Keanu Reeves, Al Pacino,
- ↪ Deveta vrata (The Ninth Gate), 1999, r. Roman Polanski, i. Johnny Depp

Harry Potter

- ↪ Vrtoglava uspešnica, a tudi hude kontroverze
- Kontroverza zgrajena okoli treh dihotomij:
- ↪ domišljija vs. realnost
- ↪ dobro vs. zlo
- ↪ sekularno vs. religijsko

2. Pop kultura v religiji

- ↪ Kako religija uporablja pop kulturo ali kako pop kultura vpliva na religijo.
- ↪ Religija na TV postane zaradi narave medija zabava – Marshall McLuhan: »medij je sporočilo«.

3. Pop kultura kot religija

- v sodobni pop kulturi vrsta praks, ki so podobne religiji (odvisno od definicije religije)

- pop kultura proizvaja in prenaša svete zgodbe, obrede in etične zapovedi, ki v življenje vnašajo nek red in mu podeljujejo smisel.
- pop kultura je danes glavna proizvajalka sodobnih mitov.
- ☞ TV in šport proizvajata javne obrede, mitologije in simbolne sisteme, s pomočjo katerih ljudje interpretiramo realnost
- trije pristopi:
 - ☞ religijska verovanja,
 - ☞ religijske oblike,
 - ☞ religijske funkcije
- ☞ Elvis Presley – Graceland
- ☞ Olimpiada
- ☞ Star Trek

4. Dialog med religijo in pop kulturo

- Vzajemna kritika
- Včasih sodelovanje in zavezništva
- Vzajemna inspiracija

SEKULARIZACIJA & DESEKULARIZACIJA RELIGIJE

Sekularizacija

- Prvotna uporaba – sekularizacija cerkvenega imetja v 17. in 18. st.
- Danes: celota procesov modernizacije na religijskem področju (razcerkvenjenje, laizacija, desakralizacija, dekrizjanizacija).
- ☞ Lat. saeculum – čas oz. svet: svet tega časa ali čas tega sveta; nasprotje času in svetu božjega kraljestva,
- sekularizacija = posvetovljenje.
- ☞ David Martin, Peter Berger, Bryan Wilson, Sabino Aquaviva, Karel Dobbelaere
- V splošnem – zmanjševanje družbenega pomena religije (religioznega mišljenja, prakse in institucij) kot posledice modernizacije
- Podrobneje:
 - ☞ zmanjševanje ali izginjanje vpliva religijskih institucij na različna družbena področja
 - ☞ upadanje navezanosti posameznika na verske skupnosti
 - ☞ nesprejemanje (povezano z nepoznavanjem in nezainteresiranostjo) ali celo izrecno zavračanje tradicionalnih verskih nauk in predstav
 - ☞ spreminjanje cerkva

- različne teorije o sekularizaciji zgrajene okoli **dveh osrednjih točk**:
- ☞ diferenciacija in avtonomizacija družbenih sfer v moderni družbi,
- ☞ samozavest svobodnega, avtonomnega posameznika kot temeljnega nosilca modernih družb.

- ☞ potrebna določena previdnost
- Luckmann: »V modernih družbah je sekularizirana družbena struktura, ne pa posameznik«
- teme o avtonomnem posamezniku in njegovem samouresničenju kot »nove religiozne teme« - glavne teme »nevidne religije« človeka moderne družbe

- Izjemno pomemben socio-kulturno-zgodovinski kontekst
- ☞ Kritike in nasprotovanja
- ☞ psevdoznanstveni mit – sestavina mita o modernem človeku in njegovi radikalni različnosti od predmodernih časov in ljudi
- ☞ sekularizacija v neevropskih (nekrščanskih) družbah in kulturah???

Desekularizacija – revitalizacija religije

- vztrajnost ljudske religioznosti,
- nova politizacija religije (civilna religija, religijski fundamentalizmi),
- pojav nove religioznosti (NRG in New Age).

Ljudska religioznost

- ☞ ljudska verovanja v tradicionalnih, ruralnih okoljih, s predkrščanskimi vsebinami in oblikami, ki živijo in jih prakticirajo mimo cerkve,
- ☞ ljudske pobožnosti, ki jih je uvedla RKC mimo uradne liturgije, da bi se približala preprostim vernikom (šmarnice, različne procesije, romanja, krajevni prazniki svetnikov-zaščitnikov ipd.).

- gre za religijske vsebine in oblike, ki se razlikujejo od cerkvene religije, kot jo formulirajo, posredujejo in izvajajo cerkveni profesionalci (duhovniki, menihi...)
- ☞ razširjena tudi v modernih družbah
- ☞ množično razširjenost magičnih, okultnih, vedeževalskih in podobnih praks
- ☞ predstave in prakse iz drugih kulturno-religijskih prostorov

Civilna religija

- ☞ Rousseau v knjigi O družbeni pogodbi
- ☞ Robert Bellah – razprava o sodobni ameriški civilni religiji v 60-ih
- nov način obstoja religioznosti v modernih družbah, ki opravlja funkcije, ki so jih v predmodernih opravljale državne cerkve ali še prej narodne (plemenske) religije
- njeni nosilci so družbene in nacionalne institucije, naslovniki pa ljudje kot državljani in/ali pripadniki nacije

- Empirično se kaže v različnih oblikah:
- ☞ absolutizacija določenih vrednot in norm,

- ☛ uporaba boga in religijskih simbolov v državno-nacionalnih ustanovah,
- ☛ učinkovanje družbenih (nacionalnih ali revolucionarnih) mitov, ritualov in simbolov, ki vzbujajo pri udeležencih (religiozna) občutja udeležnosti pri nečem vzvišenem, svetem,
- ☛ izrecni govor o svetem.

➤ Posebno močna oblika je sakralizacija naroda

Religijski fundamentalizmi

- ponovna uveljavitev religije kot osnove/fundamenta celotnega družbenega in posameznikovega življenja
- odgovori v svetih tekstih
- ☛ danes najpogostejši v islamu – stereotip
- izraz nastane v začetku 20. stoletja znotraj ameriškega protestantskega krščanstva (baptisti in prezbitrijanci) – fundamente 1910-1913 – verniki nezmožljivosti svetega pisma
- fundamentalizem v bistvu moderni antimodernizem

NRG in New Age

➤ str. 14

METODOLOGIJA PREUČEVANJA & RAZSEŽNOSTI RELIGIJ

Metodologija preučevanja religij

Skripta: Eileen Barker (2001): Znanstveno proučevanje religije? Saj ne mislite resno! Teorija in praksa, 37(6), str. 984-1003.

- Različne discipline različne metodologije
- Znanstveno preučevanje religije:
 - ☛ kvantitativno (vzorčenje, ne/odvisne spremeljivke, statistike, empirične generalizacije) in
 - ☛ kvalitativno (terensko delo: intervjuji, vprašalniki, opazovanje z udeležbo...; biografije, analiza pisnih virov, diskurzivna analiza in analiza teksta...)
- zahteva po določeni **distanci**, ki naj zagotovi **objektivnost**
- Metodološki agnosticizem/ateizem
- Popolna objektivnost ni mogoča (Berger in Luckmann: Družbena konstrukcija realnosti) – ideal, ki smo mu zavezani slediti
- Primarne in sekundarne konstrukcije realnosti
 - ☛ Na vse konstrukcije družbene realnosti bolj ali manj vplivata subjektivno razumevanje in družbeni položaj, s katerega zaznavamo družbeno realnost
 - Barkerjeva: 6 idealnih tipov oblikovalcev sekundarnih konstrukcij realnosti: družboslovje, NRG, PSG, mediji, zakonodaja, terapevti

☞ Sklene: Družboslovje ni znanstveno na isti način kot naravoslovje, vendar pa je zagotovo neprimerno bolj znanstveno od tekmecev!

➤ Etične zahteve in dileme:

☞ anonimnost informantov, s svojim raziskovanjem čim manj vplivat na življenje posameznikov, ki jih preučujemo...

Pojavnostne razsežnosti (dimenzije) religij

➤ Dober temelj za primerjalno preučevanje religij

☞ Ninian Smart – začel že l. 1969, nadaljeval vse do devetdesetih let

➤ Praktična ali ritualna, Izkušvena ali emocionalna, Narativna ali mitska, Etična ali legalistična, Doktrinarna ali filozofska, Socialna ali institucionalna, materialna, Posledična, Politična, Ekonomska.

➤ Niso med seboj jasno razločene in razmejene – zlivajo se druga v drugo, so prepletene, sovpadajo in se pogojujejo.

Praktična ali ritualna razsežnost

➤ Z religijskim obredom pečat vzvišenega, izjemnega

➤ Ritalov ne gre enačiti z religijo

➤ Velika raznolikost

Izkustvena, doživljajska, ali emocionalna razsežnost

➤ Izkustva in čustva: hrana, od katere živijo druge religijske razsežnosti (Smart)

➤ Religiozni strah, ljubezen, veselje, vzhičenost, strahospoštovanje...

➤ Razna vzpodbujevalna sredstva, priprave...

Narativna ali mitska razsežnost

➤ praviloma jih ni mogoče empirično dokazati

➤ Etiološke in eshatološke pripovedi

➤ Temeljni religijski miti:

☞ miti o kozmogoniji, teogoniji, antropogoniji, sociogoniji, zoogoniji, kozmologiji, soteriološki miti, eshatološki miti.

Etična ali legalistična razsežnost

➤ Inter- in intrareligijske razlike

➤ vplivi na dejavnost verske skupine in družbe

➤ enačenje etike, moralnosti in religije

☞ V dejanskosti seveda obstaja množstvo religijskih in nereligijskih etik

Doktrinarna ali filozofska razsežnost

➤ Gre za intelektualno, filozofsko elaboracijo nauka in verovanj

➤ svete knjige

☞ vprašanje ortodoksije/herzije

☞ doktrinarni spori

Socialna ali institucionalna razsežnost

- Religija se 'udejani' v skupini ljudi, ki je bolj ali manj strukturirana in se prepoznava kot posebna verska skupnost (cerkev, umma, sangha...)
- Zelo pomembna razsežnost z družboslovnega vidika, še zlasti odnosi:
 - ☞ verska skupnost : družba
 - ☞ verska skupnost : država
 - ☞ odnosi med različnimi strukturnimi deli verske skupnosti

Materialna razsežnost

- Obredna mesta, objekti, razni pripomočki, posebna oblačila, materialni simboli ...
- Evociranje verskih doživetij oz. občutij
- Spori
- Osvajanja prostora oz. markiranja teritorija

Posledična razsežnost

- Različne eventualne posledice religijske prakse, izkušenj, etike, verovanj... v vsakdanjem življenju
 - ☞ Džainistična etika – gospodarstvo, protestantska etika
 - vplivi religijskih spremenljivk na:
 - ☞ predsodke,
 - ☞ deviantne družbene pojave,
 - ☞ ne/moralnost,
 - ☞ ekonomsko vedenje...